

Over grafzerken en andere stenen

naar A. Van den Kerkhove en J. Baldewijns, *Museum voor Stenen Voorwerpen (Ruïnes van de Sint-Baafsabdij)*, Gids voor de bezoeker. Gent, 1993.

De aanwezigheid van grafzerken in de refter mag de bezoeker niet op het verkeerde been zetten. Ze zijn er eerst in de 19de eeuw geplaatst. Deze zerken werden in de 16de, 17de en 18de eeuw door kloosters en kerken verkocht aan het Gentse stadsbestuur, dat ze gebruikte in de stortkom van sluizen en bruggen om ontgronding door te sterke stroming tegen te gaan. Toen deze in de 19de eeuw werden vernieuwd of gesloopt, recupereerde men deze stenen en bracht men ze hier. Vele zijn afkomstig van de Braamgaten, halverwege de huidige Brabantdam, die gesloopt werden in 1885. Vanaf 1887 had de ruïne van de Sint-Baafsabdij immers ook de functie van “museum van stenen voorwerpen” gekregen. We beschrijven een keuze uit de hier ondergebrachte voorwerpen.

Tegen de westmuur (= muur met de houten kalvarie (1610-1612) van de Gentse beeldhouwer Jan de la Porte)

40 Grafsteen van Bussaert van Munte (+1414), kastelein van het Gravensteen, en zijn echtgenote Margriete Sersanders (+1414). Het echtpaar is afgebeeld als gisanten onder een gotisch architectonisch baldakijn. De man draagt zijn volle wapenuitrusting met daarop het wapenschild van zijn familie. Aan zijn voeten ligt een hazewind, aan de voeten van Margriete zit een hondje met een halsband met belletjes. Het gelaat, de handen en delen van het randschrift waren oorspronkelijk ingelegd met gegraveerde marmeren of koperen platen. Dit kostbaar inlegwerk is verdwenen.

Tegen de noordmuur

42 Deze sterk gehavende grafsteen in romaanse stijl is de oudste van de verzameling en dateert uit het eerste derde van de 13de eeuw. In het veld is een gestileerde twijg met twee (oorspronkelijk drie) paar bladeren afgebeeld in licht verheven reliëf. Het is niet mogelijk te achterhalen wie ooit onder deze grafsteen rustte.

52 Grafsteen van de franciscaner monnik Willelmus de Muda (+1272), afgebeeld in het kleed van zijn orde. Links en rechts van zijn hoofd een engel die met een wierookvat zwaait.

56 Grafsteen van een niet-geïdentificeerde man (+1271) en zijn dochter. Het veld is verdeeld in twee vakken. Het linkervak draagt de voorstelling van een man met boven zijn hoofd de inscriptie PATER; in het rechtervak is zijn dochter voorgesteld met FILIA als inscriptie. Aan beide voetenparen is een hond afgebeeld.

57 Grafsteen van Ymzoete (+1284) en Heylwidis (+1294) met de voorstelling van twee vrouwen met gevouwen handen.

63 Grafsteen uit de 13de eeuw van Heinric Lewart met in het veld de afbeelding van een jongeman met gevouwen handen, onder een spitsboog die op twee

consoles rust. Boven de spitsboog is een gekanteeld gebouw voorgesteld. Onder de voeten ziet men een gestileerde plant met grote bladeren. Het grafschrift staat op de spitsboog.

68 Grafsteen van Hymstota (+129?) en dochter Elisabeth (+12??), moeder en zuster van broeder J. de Sancto Bavone. Boven het hoofd van de dame links staat het inschrift MAT(ER), boven dat van de dame rechts FILIA. Misschien gaat het om Elisabeth van Sint-Baafs, die op 13 november 1285 verkozen werd als abdis van de Bijlokeabdij te Gent.

72 Grafsteen van een abt die is voorgesteld in vol ornaat onder een architectonisch baldakijn in laatgotische stijl. In de linkerhand houdt hij een boek, in de rechterhand een staf, tekens van zijn waardigheid. Boven zijn voeten bemerken we de geborduurde versiering van de albe, waarop de letter M (Mariamonogram?) voorkomt. Oorspronkelijk waren het gelaat, de handen en het randschrift ingelegd. Dat inlegwerk is verdwenen. De zerk dateert van het einde van de 15de of het begin van de 16de eeuw.

73 Grafsteen van Egidius Munte (+1419), pastoor van de kerk van Gentbrugge en Willem Ketels (+1403), pastoor van de Sint-Jacobskerk in Gent. De geestelijken zijn afgebeeld in half verheven reliëf als gisanten met kelk. Het randschrift wordt op de hoeken onderbroken door de symbolen van de evangelisten en in het midden van de lange zijden door de wapenschilden van de afgestorvenen.

74 Geen grafzerk, maar een monumentale muurnis (rechts van nr. 73), afkomstig van de laatgotische gevel van het Gentse stadhuis (1519-1535), die werd weggebroken tijdens de restauratie van 1870.

Tegen de oostmuur

77 Deze grafsteen van Asscheric van der Couderborch is van uitzonderlijk belang omdat hij een van de weinige voorbeelden is, die de gekleurde pasta waarmee de gegraveerde tekening werd opgevuld, heeft bewaard. In het midden van deze grafsteen is een gekanteelde versterking afgebeeld: een tweeledige poort beveiligd door een ketting en voorzien van een valhek. Boven de tinnen ziet men twee krijgers in maliënkolder. De man links draagt een kruisboog op de schouder, de man rechts blaast op een hoorn en houdt in de linkerhand een wapen. Op grond van de stijl mag de zerk eind 13de eeuw gedateerd worden.

79 Grafsteen van Hubrecht van Eyck

Deze sterk afgesleten grafsteen is van Hubrecht van Eyck, die samen met zijn broer Jan het meesterwerk van de middeleeuwse Vlaamse schilderkunst, "de aanbidding van het Lam Gods" (in de Sint-Baafsabdij), realiseerde. We weten dat het zijn grafsteen is dankzij de Gentse kroniekschrijver Marcus Van Vaernewyck. Hubrecht was begraven in de Sint-Janskerk (nu de Sint-Baafskerk). Vermoedelijk in 1578 beroofde men de grafsteen van zijn koperen inlegwerk. In 1599 verzocht de kerkfabriek aan de rechthebbende familieleden de gebroken of geschonden zerken uit de kathedraal weg te nemen. Daar er in Gent geen afstammelingen van de van Eycks meer waren, zullen de kerkmeesters de reeds geschonden zerk als funderingsmateriaal hebben gebruikt. In 1892 kwam deze zerk te voorschijn bij het afbreken van een portaal, dat circa 1769 aan het noordelijk transept van de kerk was gebouwd. Hij werd door het Provinciebestuur, eigenaar van de kathedraal, in 1894 aan het Museum voor Stenen Voorwerpen geschonken.

Op de dagkanten van de vensters de overblijfsels van de romaanse muurschilderingen uit het laatste kwart van de 12de eeuw. Op de linkerdagkant van het venster links is een bisschop voorgesteld. Verwijzen de letters S M naar de heilige Macharius, een van de grote beschermheiligen van Gent? Tegenover hem is een diaken afgebeeld. In de boog van het venster ziet men een medaillon met de overblijfsels van een figuur in buste en de letters PIE(TAS) = vroomheid. Op de linkerdagkant van het venster rechts is de H. Brixius afgebeeld, met een palmtak, symbool van zijn martelaarschap. Op de rechterdagkant is wellicht de H. Caphirahildes, de moeder van de H. Brixius afgebeeld. Samen met de muurschilderingen in de kruisbeuk van de kathedraal te Doornik behoren ze tot de oudste van ons kunstpatrimonium.

83 Gevelsteen afkomstig van het neringhuis van de Gentse Wijnmeters en wijnhandelaars dat gelegen was aan de Hoogpoort. In het midden van de bovenste zone ziet men het wapenschild van de nering, links daarvan een wijnsteker die wijn tapt en rechts een wijnhandelaar in ambtskledij bij het uitoefenen van zijn werk. De onderste zone stelt de dronken Noach voor, die bespot wordt door zijn zoon Cham in aanwezigheid van zijn broers Sem en Japhet. De rechter console, waarop de gevelsteen rust, is versierd met wijnranken met erboven de Bourgondische vuurslag tussen twee Andreaskruisen, de linker console met een wapenschild waarin de Gentse leeuw en het wapen van het ambacht voorkomt. Erboven ziet men het devies van Karel V "Plus Oultre" afgebeeld.

84 Op de grond ligt de gebroken grafzerk van ridder Hellin van Steelant, gestorven in 1510, en zijn tweede echtgenote Margareta De Visch, gestorven in 15??. In het veld is enkel de aflijvige man afgebeeld in krijgsgewaad en met gevouwen handen. Aan zijn voeten ligt een hondje. Het inlegwerk van het gelaat en de handen is verdwenen. Het randschrift is aangebracht op drie zijden van de zerk. Bovendien komt er, wat zeer uitzonderlijk is, ook een inscriptie voor op het afgeschuinde gedeelte van de grafsteen naast de rechtse zijkant. Het is dus mogelijk dat deze grafsteen oorspronkelijk deel uitmaakte van een grafmonument.

Tegen de zuidmuur

85 Deze grote ruitvormige gevelsteen is afkomstig van de voormalige Keizerpoort, afgebroken in de 18de eeuw. Afgebeeld zijn de Maagd van Gent met de Leeuw van Gent, de wapens van het Keizerrijk, van Vlaanderen en van Gent, de zuilen van Hercules, de wapenspreuk van Keizer Karel V Plus Oultre en zijn letters K K. De steen draagt onderaan het jaartal 1524. De maker is Jan de Smytere, wellicht de voornaamste 16de-eeuwse Gentse beeldhouwer.

102 Grafsteen van Balduinus, zoon van Abraham, zelf zoon van Boudewijn. In het veld de voorstelling van een staande man met gevouwen handen onder een drielobbige spitsboog met daarboven een gekanteeld gebouw. Links en rechts van de figuur het wapenschild van zijn familie (Ser Braem?). Vermoedelijk betreft het hier Balduinus, filius Ambrahe de Gandavo, drapier en erfachtig man van Gent, die in 1212 handel dreef in Engeland. Het randschrift bleef goed bewaard. De zerk dateert uit de 13de eeuw.

109 Grafsteen van de kinderen van Olivier Van der Most uit het einde van de 13de of het begin van de 14de eeuw. In het veld zijn naast elkaar zes kinderen ten voeten uit en met gevouwen handen voorgesteld onder een gotisch baldakijn dat rust op

drie drielobbige spitsbogen. Onder deze bogen werd het grafschrift aangebracht. Opvallend is dat de figuren gedeeltelijk voor elkaar zijn afgebeeld waarbij enkel het derde personage van links volledig zichtbaar is. Het inlegwerk van de handen, de aangezichten en van het wapenschild onder de middelste spitsboog is verdwenen.

112 Grafsteen van twee niet-geïdentificeerde vrouwen afgebeeld onder twee spitsbogen uit het einde van de 13de eeuw. Op de rechterspitsboog een grafschrift van een niet nader geïdentificeerde Maria. Het marmeren inlegwerk van de handen bleef bewaard. Dit van het andere personage is verdwenen.

113 Grafsteen van Gillis Simoens (+1459) en zijn echtgenote. De afluivigen zijn gehuld in een lijkwade die enkel hun gezicht vrijlaat. Het gedeeltelijk bewaarde randschrift wordt op de hoeken en in het midden onderbroken door vierpassen. Op de hoeken zijn de symbolen van de evangelisten afgebeeld. De zerk is afkomstig uit het Sint-Jacobsgodshuis te Gent.

In het midden van de refter zijn verschillende gereconstrueerde fragmenten van middeleeuwse tegelvloeren aangebracht. Ze zijn afkomstig van het Alijnsgodshuis (nu Huis van Alijn) en de voormalige Baudoloabdij in Gent (Ottogracht).

Buiten

198 De helmen op de westmuur van de keuken zijn afkomstig van de nieuwe citadel, die opgericht werd tijdens de Hollandse periode, 1823-1830, daar waar het citadelpark zich nu bevindt.

199 Een grote steenblok (sluitstuk) is geplaatst tegen de muur bij de keuken, met op de voorzijde de voorstelling van de kop van een stroomgod. Afkomstig van de Verlorenkostbrug, gebouwd in 1890-1899 en opgeblazen tijdens Wereldoorlog II.

201 Poortomlijsting van het Meisjesweeshuis van Gent: een zeldzaam bewaard voorbeeld van de ornamentiek van de vroegrenaissance.

204 Reliëf afkomstig van het Jongensweeshuis met de voorstelling van de Maagd van Gent, het symbool van de stad, gezeten in een omheinde tuin met het traditioneel attriboot, de leeuw. Links en rechts twee weesjongens in typische 17de-eeuwse kledij, namelijk in leren wambuis, kulder genoemd, wat aanleiding gaf tot de volkse benaming "kuldere" voor de weesjongens. Onderaan een Latijnse inscriptie, die tegelijk een chronogram vormt: pIetatIs ganDae sChoLa paVperVM (M = 1000, D = 500, C = 100, L = 50, V = 5, I = 1) = 1662, het jaar waarin het jongensweeshuis gebouwd werd aan de Reep.

205 Overblijfselen van het pakhuis, stapelhuis van de stad, opgetrokken op de Korenmarkt in 1719-1725 naar de plannen van Bernard De Wilde, en samen met enkele aanpalende huizen afgebroken in 1897 om plaats te maken voor het Postgebouw (nu Plaza).

Opmerkenswaard is de grote vaas die samen met een tweede exemplaar het fronton van het pakhuis bekroonde. Eén vaas werd in 1969 opgesteld voor de ingang van de gewezen Sint-Pietersabdij. Deze merkwaardige sierstukken, 2,75 m hoog, zijn het werk van de Gentse beeldhouwer Hendrik Matthijs. Zij dateren uit 1722. Andere resten van het pakhuis zijn de balkonfragmenten en de draagstenen van dit balkon, evenals één van de monumentale schouwen die zich op het grasveld bevinden.

Buiten tegen de zuidmuur van de refter

31 Drie reliëfs van het huis nr. 26 in de Oudburg, die oorspronkelijk boven de deur en de twee benedenramen waren geplaatst. Dit huis werd in 1660 gebouwd voor meester chirurgijn Jacob Hellebusch. De drie timpanen stellen activiteiten van de chirurgijn voor, namelijk een aderlating bij een vrouw, de ontleding van een lijk door een heelmeester en de barmhartige Samaritaan die de wonden van een gekwetste heelt.

Daarboven hangt de gevelsteen “De Zwaan” afkomstig van de herberg “De Zwaan” in Rooigem, die gedateerd is 1714 en sporen van de oorspronkelijke polychromie draagt.